

Geliş Tarihi: 20.11.2019
Hakeme Gönderilme Tarihi: 02.12.2019
Hakemden Geliş Tarihi: 08.12.2019

TÜRABİ'DE AD AKTARMASINDAN OLUŞAN DEYİMLEŞMİŞ FİLLER

Hülya SAVRAN*

Öz

1849 ile 1868 yılları arasında Hacı Bektaş Tekkesi postunda oturmuş bir kişi olarak Tütabi, o dönem Alevi-Bektaş toplulukları arasında takdir görmüş bir şairdir. Kendisi, hem şair hem dedebaba olarak 19. yüzyıl Bektaş Edebiyatının önemli simalarından olmuştur. Tütabi, şairliğinden önce mutasavvıf bir şair olduğu için şiirlerini, tasavvuf üzerine yazmıştır. Bu bakımdan şiirlerinde tasavvufa duyduğu derin ve içten bağlılığı görmek mümkündür.

Ad aktarması, anlatımı kolaylaştıran ve anlama güç kazandıran aktarmalardandır. En önemli söz sanatlarından biri olarak kabul edilen ad aktarması, dilin söz varlığını zenginleştirmede de önemli bir kaynaktır. Ad aktarmasında bir kavram, ilgili olduğu başka bir kavramla anlatılır. Pek çok örnekleri özellikle somutlaştırma olayına da örnek teşkil eder. Aktarmalar, birbiriyle iç içe girmiş söz olaylarıdır. Ad aktarması, en güzel ve çarpıcı örneklerini özellikle deyimlerde ya da deyimleşmiş birleşik fiillerde bulur.

Tütabi'nin şiirlerinde ad aktarmasından oluşan deyimleşmiş fiiller; ilgi çekici örneklerle tasavvufu anlatmada, şairin en samimi duygularına ve düşüncelerine hizmet etmiştir. Tütabi'nin kullandığı deyimleşmiş fiiller, yardımcı fiillerle ve diğer ana fiillerle oluşturulmuş şekillerdir. Fakat fiil ya da yardımcı fiillerden oluşturduğu redifli

* Prof. Dr., Balıkesir Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Balıkesir [TÜRKİYE]. E-posta: hsavran@balikesir.edu.tr. ORCID-No: 0000-0002-5988-1602.

kullanımlarla ortaya koyduğu deyimleşmiş fiiller, şairin kendine özgü yapılar olarak ilgi çekicidir.

Bu çalışmada; Türabi'nin şiirlerinde görülen ad aktarmasından oluşan deyimleşmiş fiiller incelenmiştir. Böylelikle şairin üslubu ve tasavvufa olan samimi yaklaşımı hakkında önemli ipuçları elde edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Türabi, tasavvuf, ad aktarması, deyimleşmiş fiil.*

IDIOMATIC COMPOUND VERBS IN TURABI IN TERMS OF METONOMY

Abstract

Turabi, sat on the skin of the Hacı Bektash lodge between 1849-1868, is one of the important figures of 19. century Bektashi literature as a poet appreciated by Alawi-Bektashi communities in that time and also a dervish of the Bektashi order. Since he is a sufi poet, he wrote his poems on sufism. And so it is possible to see his devotion to sufism in his poems.

Metonymy is a metaphor that facilitates the expression and makes it easier to understand. Metonymy is one of the most important semantic changes. It improves the vocabulary of the language. In metonymy, a concept is explained with another concept to which it is related. Many examples of metonymy are particular examples for concretization too. In this respect, metaphors involve several semantical changes related to each other. The metonymy particularly finds its most beautiful and striking examples in idioms or idiomatic compound verbs.

Idiomatic compound verbs in Turabi's poems served to poet's most sincere feelings and thoughts to express sufism with interesting examples. Idiomatic compound verbs that are created by Turabi are the forms formed by auxiliary verbs and other main verbs. However, the structures of verbs or auxiliary verbs formed by the use of 'redif' are interesting because they are unique to the Turabi.

In this study, Turabi's view to sufism are given through idiomatic compound verbs which is an important figure of speech. In this way, important clues about the style of the poet have been provided.

Key Words: *Turabi, sufism, metonymy, idiomatic compound verb.*

1. GİRİŞ

Hayatı hakkında ilk bilgileri Saadettin Nüzhet Ergun'dan edindiğimiz Türabi, 'Yanbolulu Türabi' olarak bilinirse de gerçekte

doğum yeriyle ilgili kesin bilgi yoktur. Bilinen tek şey onun, 1849 ile 1868 yılları arasında Hacı Bektaş Tekkesi postnişini olduğudur. Bu nedenle şair ve dedebaba olarak 19. yüzyılda önemli bir kişi olarak yazdığı samimi şiirleriyle o dönem Alevi-Bektaşî toplulukları arasında çok saygı görmüş bir şairdir (Savran 2010a:326).

İfadelerinden anlaşıldığına göre Ergun da Tûrabi hakkında fazla bilgiye sahip değildir. Çünkü kaynak göstermeden *Bektaşî Edebiyatı Antolojisi* adlı eserinin I. cildinde; “İsmi Ali olan Tûrabi Baba'nın H. 1266'da Pirevi post-nişini olduğu ve 1285 tarihinde vefat ettiği mazbuttur.” bilgisini verir ve yine aynı eserinde Darül-fünun Kütüphanesi hafız-ı kütübü Sabri Bey'in Tûrabi ve Divanı hakkında (nerede olduğunu belirtmeden) şu bilgiyi verdiğini kaydeder: “... Maskat-ı re'si ile tercüme-i hali meçhul bulunan Tûrabi, Bektaşîlerin Pirevi dedikleri Kırşehir'deki dergâhın babası iken 1285 tarihinde vefat ettiği bu nüshanın 240. sahifesinde hal-i hayatında bizzat söylediği beş beyitli bir manzumede muharrer ise de tarih mısraından sene-i vefat istihrac olunmayıp, yalnız manzume sonundaki 1285 rakamından istidlâl olunmakla beraber 176. sahifede de yine kendi lisanından divanının 1257 tarihinde hitam bulunduğu mezkûr olup vefatına kadar geçen 28 sene zarfında hiç bir şey yazmaması müstebad gibi görüldüğünden tarih-i vefatı hakkında hiçbir şey söylenemez. Takriben 2800 beyti ihtiva eden bu nüshada 1 münacaat, 331 gazel, 1 tarih, 1 naat, 2 mersiye, 1 saki-name, 3 terci ve terkîp, 5 müseddes, (biri mersiye) 5 muhammes, 20 murabba, 23 koşma, hurufu heca ile mürettep 129 müfred münderiçtir.” (Aydemir-Savran 2010:7).

Dini ve siyasi etkilerini özellikle 15-19. yüzyıllar arasında göstermiş olan Bektaşîlik, 14. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu sınırlarında başlamış bir akımdır. Bektaşîlik, özellikle Yeniçeriler arasında itibar gördüğü için II. Mahmut'un Yeniçeri Ocağını kapatmasıyla sarsıntı geçirmiştir. Abdülaziz zamanında tekrar güçlenen Bektaşîlik, Türkiye Cumhuriyeti tarafından tarikatların kaldırılmasına kadar etkili bir şekilde devam etmiştir. (Savran 2010b: 204).

Eski retorik çalışmalarından beri ele alınan ad aktarması, anlatımı kolaylaştıran ve anlama güç kazandıran aktarmalardandır. Eski Yunancada *metonimia* (Fr. *métonymie*, İng. *metonymy*) terimiyle adlandırılan bu söz olayı, edebiyat ve özellikle şiir dilindeki anlatımlarda çok kullanılır (Aksan 2006: 69).

Bütün dillerde görülen ve söz sanatlarından biri olarak kabul edilen ad aktarması, dilin söz varlığını zenginleştiren çok anlamlılığın da kaynaklarından. Ad aktarması; bir kavramın, ilgili olduğu başka bir kavramla anlatılması temeline dayanır. Pek çok örneklerinde deyim

aktarmasının türleriyle –özellikle somutlaştırma- de kesişen ad aktarması, en güzel ve çarpıcı örneklerini deyimlerde ya da deyimleşmiş birleşik fiillerde bulur.

2. TÜRABİ’NİN ŞİİRLERİNDE DEYİMLEŞMİŞ FİLLER

Türabi’nin şiirleri de deyimleşmiş birleşik fiil yapıları yönünden zengin bir kullanıma sahiptir. Şairin tasavvufa duyduğu derin ve samimi bağlılık, bu yapılarla daha anlamlı bir şekilde kendini göstermektedir. Bu kullanımların pek çoğu her ne kadar tasavvufun klasik örneklerinden olsa da, şairin içten söyleyişlerine örnek olmaları açısından ilgi çekicidir.

Yardımcı fiillerle ya da diğer fiillerle oluşturulmuş deyimleşmiş fiiller yanında, şairin özellikle fiil ya da yardımcı fiillerden oluşturduğu redifli kullanımlarla ortaya koyduğu deyimleşmiş fiiller de fazladır. Şair, bu tarz kullanımlarda kendi sanat gücünü göstermiş ve bunlar şairin eserinde kendine özgü örnekler olarak yer almıştır. Bu redifli kullanımlarda göze çarpan *it-*, *eyle-*, *ol-* yardımcı fiilleri ile birlikte *ayrıl-*, *çek-*, *düş-*, *geç-*, *gör-*, *göster-*, *iste-*, *oyna-*, *tut-*, *vir-*, *yetiş-* fiilleri; *var* ve *yok* kelimeleri; *fır fır fırlanır* yansıma ve kökteş fiilli şekil, şairin kendi buluşları olarak ortaya çıkmış deyim ve deyimleşmiş fiil şekillerine ilgi çekici örneklerdir.

2.1. Yardımcı Fiillerle Oluşanlar:

Burada kelimeler *it-*, *eyle-*, *ol-*, *kıl-* yardımcı fiilleriyle birlikte deyimleşmiştir.

it-:

Neyleyem kim ben nebî sensiz gerekmez ben başa / *Çâk idüp ref* eyleyem perde hicâbdır ten başa (9/1) (*çâk it-:* parçala-).

Çokların *ferah-nâk itdi* devrân-ı tabîb / Virdügi dil-rîşime bir zehr-i merhemdir başa (16/6) (*ferah-nâk it-:* yarasını iyileştir-).

Sâye-i veçhinde gamzeñ iltifât itmez bize / Virme kim *kan itmesün* nâ-hak yere peykân aña (17/3) (*kan it-:* yarala-).

Ey gönül *terk-i cihân it* diyeler dervîş saña / Dünyâ bir bâr-ı girândır virmeye teşvîş saña (19/1) (*terk-i cihân it-:* öl-).

Ol erenler bezmine *cânım sebîl itdikde* ben / Satmaga hem almaga hoş itdiler bâzâr başa (22/2) (*cânı sebîl it-:* kendini feda et-).

Hûn-feşân itdim dü çeşmimden firâvân öyle kim / Ebr-i âbıñ yerlere çaldı bu esrârım görüp (31/4) (*dü çeşmden hûn-feşân it-:* gönülden ağla-).

Yâri yok bir mûnisi gurbet diyârında anıñ / Hicrile bagrıñ yakup
her demde *nâr itsün garîb* (32/3) (*nâr it-*: üz-, eziyet et-).

Kec idüp serde fesin egmiş hilâlîñ üstüne / Dagıdup gîsûların
'akla ziyân itmiş şarâb (36/3) ('akla ziyân it-': şaşirt-, aklını kaybettir-).

Sultân-ı zemân olsañ eger bâg-ı cihânda / Şâd olma *ecel câmunı*
nûş itmeli elbet (38/2) (*ecel câmunı nûş it-*: öl-).

Bir dahı râm olmasun her gördüğü meh-veşlere / Bir âteş sal
göñlüme gel hoşça *büryân it* de git (45/6) (*büryân it-*: sevdalandır-).

Yak beni 'aşkıñla hiç nâm u nişânım kalmasun / Kurtulam kahr-ı
belâdan *hake yeksân it* de git (45/7) (*hake yeksân it-*: perişan et-).

Dili cânâneye virdim *cânı kurbân itdim* / Hele bir derd-i elem
kaldı vücûdumda esâs (49/6) (*cânı kurbân it-*: çok sev-).

Ey Tûrâbî necm-i nahsumdan mıdır devrân benim / Âteş-i hicrâna
saldı *itmedi rûyum güleç* (51/7) (*rûyu güleç itme-*: mutlu olma-).

eyle-

Rahmetiñ erzânî kıl bu 'abd-i 'âsî 'âcize / Rû-siyâhım yâ İlâhî
derdimi *eyle devâ* (1/5) (*devâ eyle*: çare olmak).

Def-i gam kılmak için ey sâkiyâ gel vir şarâb / Hâsılı *kaydı*
cihândan eylemişim ictinâb (27/1) (*kaydı cihândan ictinâb eyle-*: dünya
nimetlerinden uzaklaş-).

Ey perî cevriñ yeter 'aşk ehline virme 'azâb / Nâr-ı hicriñde bizi
kül eylediñ itdiñ kebâb (30/1) (*kül eyle-*: yak-).

Şikeste-hâtır eyle nâle-i efgân ile her dem / Usandır ol nigârı tâ
nihâyet zulm-i bîdâd it (46/2) (*şikeste- hâtır eyle-*: üz-).

Eylemiş devr-i felek bildim ki *bahtım sernigûn* / Kahr-ı cevriñ tîr-
veş endâz idüp itmiş mubâh (58/2) (*bahtı sernigûn eyle-*: kötü talihli ol-,
şansı yaver gitme-).

Gamze-i tûğıñ nigârâ *cânıma eyler güzer* / Nâre girmek kasdı
vardır sûz olur itmez hazer (74/1) (*câna güzer eyle-*: etkile-, aşkla doldur-
).

ol-:

Ma'siyet bahrında *gark olduñ* Tûrâbî neyleyim / Hak huzûrunda
dîvânda vâh hacâletdir saña (12/9) (*gark ol-*: bat-).

Seri âzâde kılup *mest ü hamûş olalım* / Hele terk eyleyelim zikrimiz olsun Mevlâ (15/5) (*mest ü hamûş ol-*: ilahi aşkla dol-).

Ey Tûrâbî sa'y idüp *dâmen-keş ol* bu dünyeden / Duymasun tâlibleri lâzım degil teftûş saña (19/7) (*dâmen-keş ol-*: ilgiyi kes-).

Gör *revân olmuş sirişkim* râhına 'âlem kamu / Her biri bir dâne yapmış bî-nihâyet âsiyâb (30/3) (*sirişki revân ol-*: ağla-).

Ham oldı kâmetim âh çekmeden sevdâ-yı ebrûsın / Çekilmez neyleyim bir böyle kuvvetli kemân yâ Rab (33/4) (*kâmeti ham ol-*: üzüntüden bitip tüken-).

O yâriñ şîve-i etvârını göz gördüğü demde / *Karârım ref' olur* hâlîm begâyetle yamân yâ Rab (33/6) (*karârı ref' ol-*: akli başından git-, kendini kaybet-).

Sâye salmış üstüme gam ebrini devrân benim / Tarîk-i şebdir günüm *olmaz şebim* aslâ *sabâh* (58/3) (*şebi sabâh olma-*: hep üzüntü içinde ol-, yüzü gülme-).

Şikest olmuş gam-ı hicriñle dilde kalmamışdır şâh / Hayıf şol bâg-ı 'ömrüm hep hebâya gitdi yokdur fâh / (61/1) (*şikest ol-*: üzül-).

Terk-i tecrîd ile çık *dâma giriftâr olma* / Seyr kıl tâlib-i dünyâyı gönül sen gözün aç (GM 10/5) (*dâma giriftâr olma-*: aldatılma-).

kıl-:

Ey şeh-i 'âlî-cenâbım 'ömrümün sermâyesi / Hûb cemâl-i aftâbım yek *nazar kıl* sen baña (9/2) (*nazar kıl-*: ilgi göster-).

Seri âzâde kılup *mest ü hamûş olalım* / Hele terk eyleyelim zikrimiz olsun Mevlâ (15/5) (*seri âzâde kıl-*: dünyevi arzuların esaretinden kurtul-).

Def-i gam kılmak için ey sâkiyâ gel vir şarâb / Hâsılı kaydı cihândan eylemişim ictinâb (27/1) (*def-i gam kıl-*: üzüntüden kurtul-).

Rediflerle Oluşanlar:

Burada redif olarak kullanılan *it-*, *eyle-*, *ol-* yardımcı fiilleri ile ortaya çıkmış deyimleşmiş fiiller vardır.

it-:

Leb-i la'linden özge bir devâ kâr eylemez söyle / Cünûn olmuş da kim gîsûlarıñ *boynuna zencîr it* (43/3) (*boynuna zencîr it-*: bağla-).

Nîm nigâh ile bırakma 'âşık-ı üftâdeyi / Tîr-i müjgânıyla ur bu
bagrımı kan it de git (45/3) (*bagrı kan it-: yarala-*).

Alup sevdâsını ref' eylesün *başım halâs itsün* / Esîr-i dâm-ı
zülfünden di kim sen anı *âzâd it* (46/5) (*başı halâs it-: kurtar-.* *âzâd it-: özgür bırak-*).

Hâlimiz âyâ n'ola itmez iseñ bir iltifât / Âteş-i hicr-i firâkıñ
bizleri *sûzân ider* (85/3) (*sûzân it-: acı ver-*).

Kûy-ı kurbünden ba'id itme Tûrâbî 'âşıkı / Ey şehinşâh hasretin
bu *dîdemi giryân ider* (85/7) (*dîdeyi giryân it-: ağlat-*).

Beni sevdâ-yı 'aşkıñ ey perî-peyker *zebûn itmiş* / Sevâd-ı kâkülün
fikrim alup '*aklum cünûn itmiş* (129/1) (*zebûn it-: zayıf düşür-, hiçbir şey yapamaz hale getir-.* '*aklı cünûn it-: delirt-*).

Şarâb-ı hüsn (ü) 'aşkıñ neş'esi efvân olup serde / Rumûz-ı hatt-ı
hâliñ sırrını andan '*ayân itdik* (183/5) ('*ayân it-: açıkla-*).

eyle-:

Sanma zâhid giceler beyhûde *feryâd eyleriz* / Zikr-i Mevlâyı bu
dilden '*aşk ile yâd eyleriz* (104/1) (*feryâd eyle-: ağla-.* *yâd eyle-: hatırla-*).

ol-:

Râhatım nâ-bûd olup *derdim füzûn olmakdadır* / Fikr-i tedbîrim
gidüp '*aklum cünûn olmakdadır* (79/1) (*derdi füzûn ol-: derdi art-.* '*aklı cünûn ol-: delir-, kendini kaybet-*).

Bir perî-rû görse dil elbet aña *mâ'il olur* / Mihrini ref' eylemez
andan '*aceb câhil olur* (80/1) (*mâ'il ol-: âşık ol-*).

Bu nâsiñ hande-i rîş itdigin gûş eyleme aslâ / Seniñ *derdiñe*
senden özgesi vallâh *yanar olmaz* (109/4) (*derde yanar olma-: üzülme-*).

2.2. Diğer Fiillerle Oluşanlar:

Bu bölümde çeşitli fiillerle oluşturulmuş deyimler vardır.

Rûz-ı mahşer râhına *bel bağlayan buldı necât* / Her dü 'âlem ol
kesiñdir ma'nî-i zevk ü sefâ (8/5) (*bel bağla-: güven-.* *necât bul-: kurtul-*).

Kim ki *dil virdi* hulûs-i bî-riyâ şol mihrine / Âteş-i nâr-ı
cehennemdendir ol merdüm rehâ(8/7) (*dil vir-: sev-*).

Yohsa sen de ben teki bî-çâresin bir bî-haber / Ey Tûrâbî *çek elin*
gel sen bu da'vâdan baña (14/7) (*elin çek-: ayrıl-, bırak-*).

Tutmamız dâmen-i dünyâya ki olduk fukarâ' / Bizi *başdan çıkarır* al ile elbet bu hevâ (15/1) (*başdan çıkar-*: doğru yoldan ayır-).

Dest-i sabra yapışup kûh-ı rızâya gidelim / Görelim hâlimizi bir n'ola anda âyâ (15/2) (*dest-i sabra yapış-*: sabret-).

Girelim dâire-i 'aşka çıkup dünyâdan / Çi gire pîç-i telâşa ne tükenmez gavga (15/4) (*dâire-i 'aşka gir-*: ilahi aşk yolunda ilerle-. *dünyâdan çık-*: dünya arzularından kendini kurtar-).

Nice sultanları bu çarh *ayağa salmış* / Digere bahş ide her türlü vefâsın zîrâ (15/6) (*ayağa sal-*: önem ve değerden düşür-).

Hâme-i kudret çekende bahtımın erkâmını / Bir *siyeh hattile çekmiş* şöyle muhkemdir başa (16/3) (*siyeh hattile çek-*: kaderi kötü yaz-).

Çeşm-i hûn-hâr-ı nigâhın bu Tûrâbî 'âşıkı / *Derde salmışdır* yetişdir kıl kerem dermân aña (17/7) (*derde sal-*: dertli et-, üz-).

Dil diler itmez hazer cellâd-ı gamzennden nasîb / Bilmiyor *virmez aman* bir tığ-i hançerdir başa (18/5) (*aman virme-*: acıma-, merhamet etme-).

Suretâ zîba-nümâ bâtında biraz şetta 'acûz / Zehriyle dendânı pürdür *urmiya gör diş* saña (19/5) (*diş ur-*: ısır-).

Nice yıllar o nigârın ki *cefâsın çekerim* / Cevr-i bî-dâd benim başıma pıtrak degil a (23/2) (*cefâ çek-*: acı çek-).

Ne *alır gönlümi* yetmez mi Tûrâbî ol şûh / '*Aklımı aldı* benim gönlüme ortak degil a (23/7) (*gönlü al-*: kendine âşık et-. '*aklı al-*: benliğini yitir-, düşünme kabiliyetini kaybet-).

Tûrâbî kalmadı derd ile takat nâ-tüvân oldu / *Büküldi kâmetim* eyvâh sebep kaşı kemândır hep (29/7) (*kâmeti bükül-*: güçsüzleş-).

Devr-i ruhsârında bâd esdikçe gîsû şöyle kim / Gülşen içre *per açup* cevân ider müşgîn 'azâb (30/6) (*per aç-*: uç-).

Hûn-feşân itdim dü çeşmimden firâvân öyle kim / Ebr-i âbın *yerlere çaldı* bu esrârım görüp (31/4) (*yerlere çal-*: at-, fırlat-).

Ham oldu kâmetim *âh çekmeden* sevdâ-yı ebrûsın / Çekilmez neyleyim bir böyle kuvvetli kemân yâ Rab (33/4) (*âh çek-*: üzüntü çek-, üzü-).

Tûrâbî neylesün âfet-nigâha *düşdi* bu *gönlüm* / Giriftâr-ı belâyım yâ İlâhi her zamân yâ Rab (33/7) (*gönlü düş-*: âşık ol-).

Şem'aya pervâne 'âşik yanmasın eyler taleb / Gör ne *lezzet almış*
andan bu dahi sırr-ı 'acîb (34/2) (*lezzet al-*: hoşlan-, beğen-).

İhtiyârile kişi kendin *yakar* mı *odlara* / Hak tecelli eylemiş her
câna bir günâ nasîb (34/3) (*odlara yak-*: üz-).

Eyledim ârzû visâliñ yâre *destim irmedi* / Nâmurâd oldum murâd
el virmedi kaldım garîb (34/5) (*desti irme-*: ulaşma-. *el virme-*: yardım
etme-).

Müşgîn saçın itme perîşân kerem eyle / 'Aklım *dagılır* bahr-ı
dilim itmede hizâb (35/6) ('*aklı dagıl-*: şaşır-, ne yapacağını bileme-).

Pür kadeh nûş eylemişdir ol perî-reftâre bak / Böyle bir *hâlet*
giyürmüş hûb civân itmiş şarâb (36/4) (*hâlet giyür-*: bir durumdan başka
bir duruma gir-).

Hande kılrsa *açılır rûyunda güller* goncesi / Bülbül-âsâ gör nice
şîrîn zebân itmiş şarâb (36/5) (*rûyunda güller goncesi açıl-*: neşeyle dol-).

Ser çekstün eger devlet ile heft semâya / Bir lokmadan efzûnu
anıñ gerçi meşakkat (38/5) (*ser çek-*: ulaş-).

Tefekkür it 'ömür *encâma irdi* / Seniñ şol tutduğun hâlet çi hâlet
(41/8) ('*ömür encâma ir-*: öl-).

Râh-ı 'aşka gir *seri meydâna koy* erler gibi / Rûhuñı bîdâr kıl
'âlemde şol *nefsiñ uyut* (42/4) (*seri meydâna koy-*: canından vaz geç-.
nefsi uyut-: dünya nimetlerini bırak-).

Türâbî derdmendi *nâle-i feryâda salmışdır* / Kerem kıl ey tabîbim
cüz'ice ol yâri tekdîr it (43/5) (*nâle-i feryâda sal-*: üz-, cefa çektir-).

Bir dahı râm olmasun her gördüğü meh-veşlere / Bir *âteş sal*
göñlüme gel hoşça büryân it de git (45/6) (*âteş sal-*: âşik et-).

Yak beni 'aşkıñla hiç nâm u nişânım kalmasun / Kurtulam kahr-ı
belâdan hake *yeksân it* de git (45/7) ('*aşkıyla yak-*: âşik et-).

Bu dehr-i fenâ devletine kılma nigâhı / *Tut râh-ı rızâ dâmenini*
diñle hikâyet (47/2) (*râh-ı rızâ dâmenini tut-*: her sıkıntıya razı ol-).

Dili cânâneye virdim cânı kurbân itdim / Hele bir derd-i elem
kaldı vücûdumda esâs (49/6) (*dili cânâneye vir-*: sev-, âşik ol-).

Mürg-i sevdâ âşiyân itme serimde var yürü / Sevdigim ol dilberinç
kûyunda *per ur* durma uç (53/5) (*per ur-*: uç-).

Vakt olur ol mehlikâ hişmile rû-gerdân olur / *Cânıma odlar düşer*
kim ol zamânda yası güç (55/3) (*câna odlar düş-*: büyük üzüntü çek-).

Sâye salmış üstüme gam ebrini devrân benim / Tarîk-i şebdir
günüm olmaz şebim aslâ sabâh (58/3) (*sâye sal-*: kapat-, gölge yap-).

Baş çıkardı burc-ı maşrıktan gene hünkâr subh / Müjde-i mihri
getirdi ‘âleme tekrâr subh (60/1) (*baş çıkar-*: kendini göster-, görün-).

Meclis-i dehri fûrug ile münevver kılmaga / Emr-i sultan ile rû
göstermede her bâr subh (60/3) (*rû göster-*: ortaya çık-, kendini göster-,
görün-).

Şikest olmuş gam-ı hicriyle dilde kalmamışdır şâh / Hayıf şol
bâg-ı ‘ömrüm hep hebâya gitdi yokdur fâh / (61/1) (*ömrü hebâya git-*:
hayatını boşa yaşa-).

Ekmel-i mürşîd *yedin tut* rast râhı bulmaga / Gösterir maksûd
olan ol ma’nevî didâr-ı şeyh (63/6) (*yedin tut-*: yardım al-).

Reşk rû-gerden olup emre *muhâlif gitdi* / İtmedi secde-i merdüm
o dem iblîs-i hasûd (66/2) (*muhâlif git-*: uyma-, kabul etme-).

Saldı teşvîşe beni fikrim hemân târîk idüp / Varımı yagmaya virdi
neyleyim zülf-i sevâd (68/4) (*teşvîşe sal-*: akli karıştır-. *yagmaya vir-*:
hiçbir şeyi bırakma-, perişan et-).

Gamze-i tîgîñ nigârâ cânıma eyler güzer / Nâre girmek kasdı
vardır sûz olur itmez hazer (74/1) (*nâre gir-*: sıkıntıya gir-).

Sîne-i dâgım deliüp bulmak için derd ma’denin / Cây idinmişler o
yerde müjgânîñ meger (74/2) (*sîne-i dâğı del-*: aşk ızdırabı ver-).

Sebzeler *baş gösteriüp* oldu zemân-ı nevbahâr / Hil’at-ı hazrâ
giyindi tag sahrâ âşikâr (77/1) (*baş göster-*: ortaya çık-, belir-. *hil’at-ı
hazrâ giyin-*: her yer yeşillen-).

Bâr-ı gam *bükdi belim* oldum misâl-i mâh-ı nev / Kavs-ı ebrûdan
mıdır kaddim zebûn olmaktadır (79/2) (*beli bük-*: üz-).

Sa’y it yürü bir sâhile *çek kendini* âzâde ol / Bakma cihân elvânı
hep beyhüdedir cümle ‘abes (114/4) (*kendini çek-*: kendini koru-).

Rahat diyü ‘arz itdüğüñ terkit gönül mihnet kamu / Üftâdelerden
‘ibret al ‘ârif olup *depretme ses* (114/5) (*ses depretme-*: konuşma-).

Pâyidâr olmaz cihânîñ saltanat câhı begim / ‘Ârif-i bi’llâh olan
‘âlemde aslâ *gam yemez* (99/4) (*gam yeme-*: üzülme-).

Serviniñ ‘aksi degil cüdâ hemân kendisidir / Kâmetiñ hizmetine
secdeye koymuşdur yüz (101/4) (*secdeye yüz koy-*: eğil-, alını yere değdir-,
saygı göster-).

Vuslât-ı dildâra *el yetmez* ferâgat kıl gönül / Derdi eفزûn eylemekdir mâl-i hülyâdan garaz (140/5) (*el yetme-*: ulaşma-)

Eşk ile su vireyim *saykal urup* cevherleyim / Hançer-i müjgânını gel sîne-i sûzâna çak (166/4) (*saykal ur-*: parlat-).

‘Âlemi ta’cîz idüpdür girye vü nâlem hayıf / Âh nidem ihmâl ile nâlânıma *tutmaz kulak* (166/6) (*kulak tutma-*: aldırış etme-).

Cânıma *odlar salupdur* ey nigârım gözleriñ / Neyleyim yagmaya virdi cümle varım gözleriñ (187/1) (*odlar sal-*: aşk ateşiyle yak-).

Rahat (u) âsûdelik ister iseñ *tecrîde gir* / ‘Âşika bitmez mi şol köhne belâsı dünyeniñ (188/6) (*tecrîde gir-*: dünyevi duygulardan soyutlan-).

Neyleyim kavga düşürmüş bende-i ‘uşşâkına / Bî-nihâyet *kan döker* kaşı kemânıñ gözleriñ (190/6) (*kan dök-*: öldür-).

Bezm-i mihnetde bu gün *gam kâsesin sundı* felek / Nûş idüp bî-ihdiyârî pür-piyâlem sorma sen (241/4) (*gam kâsesin sun-*: dertlendir-, üzüntü içinde bırak-).

Şerîr-i fitne-i cellâd-ı gamzeñ neyledi âhir / *Karardı* âh ile *bagrım* karârım dâm gâh oldı (300/3) (*bagrı karar-*: üzül-, kahrol-).

Terk-i tecrîd ile çık dâma giriftâr olma / Seyr kıl tâlib-i dünyâyı gönül sen *gözün aç* (GM 10/5) (*gözü aç-*: uyanık ol-, gaflet içinde olma-).

Rediflerle Oluşanlar:

Burada redif olarak kullanılan *ayrıl-*, *çek-*, *düş-*, *geç-*, *gör-*, *göster-*, *iste-*, *oyna-*, *tut-*, *vir-*, *yetiş-* fiilleri; *fır fır fırlanır* yansıma ve kökteş fiilli şekil; *var* ve *yok* kelimeleri deyimleşmiş birleşik fiilleri oluşturmuştur.

ayrıl-:

Türâbî derd-mendiñ hâhişi Hakdan hidâyetdir / Anıçün dide duht olmuş *der-i Mevlâdan ayrılmaz* (108/7) (*der-i Mevlâdan ayrılma-*: Allah yolunu bırakma-).

çek-:

‘Aşk ehli tehî sanma ki *yâhûyı çekerler* / Evrâd idinüp *kâmet-i dil-cûyı çekerler* (81/1) (*yâhûyı çek-*: zikret-, *kâmet-i dil-cûyı çek-*: sevgiliyi arzula-).

Mahbûb ile mey olmasa hal kanda varırdı / ‘Âşık olan elbette bu *kaygûyü çekerler* (81/3) (*kaygûyü çek-*: sıkıntı yaşa-).

Gör bahr-ı sirişkini çekîd eyleyerekden / Gözden akıdup giceleri *suyı çekerler* (81/5) (*suyı çek-*: ağla-).

Şu suret-i hâl-i dünyâyı koyunca gör ki bir gûnâ / ‘Arah-rîz eylemiş serden felek hayli *elem çekmiş* (121/3) (*elem çek-*: üzül-).

Bu resme tarz-ı devvâr olmağı takdîre yazmışlar / Ezel kâtipleridir gâlibâ levhe *kalem çekmiş* (121/4) (*kalem çek-*: yaz-).

Giceler bâd-ı sabâ âhim yetişdir *yâra çek* / Zülfi büyü ol mehiñ ben ‘âşık-ı *gamhâra çek* (179/1) (*yâra çek-*: sevgiliye ulaştır-. ‘âşık-ı *gamhâra çek-*: sıkıntılı âşıkla ulaştır-).

Diyâr-ı mihnetiñ ser-leşkeri oldum ‘*alem çekdim* / Bu devriñ rüzgâr-ı şiddetinden çok *elem çekdim* (224/1) (‘*alem çek-*: öncü ol-).

Türâbî kahr-ı dehrîñ kâse-i zehrini içmekden / Usandım nâ-pesend-i bezmden gayri *kadem çekdim* (224/7) (*kadem çek-*: ayak basma-, uzaklaş-).

düş-:

‘Aşk ehli cihân içre bu ‘*illetlere düşdü* / Nâ-çâr olarak *derd ile zilletlere düşdü* (275/1) (‘*illetlere düş-*: hastalan-. *zilletlere düş-*: aşağılan-).

Giryân u hazîn olmağa ‘uşşâka tecellî / Şol hâr-ı girân çekmege *gayretlere düşdü* (275/3) (*gayretlere düş-*: çabala-).

Dil verme dilârâya sakın âhiri düşvâr / Sen sanma denî tâli’ ‘*izzetlere düşdü* (275/4) (‘*izzetlere düş-*: saygın ol-).

Mâzîde benim terkîm idüp gitdi nigârım / Â’dâ ile bir oldı *muhabbetlere düşdü* (275/5) (*muhabbetlere düş-*: dost ol-).

Hub neş’ededir cümle cihân halkı ne hoşça / Bîçâre dilim *kûşe-i gam-hâneye düşmüş* (132/4) (*kûşe-i gam-hâneye düş-*: dertlen-, sıkıntıda ol-).

geç-:

Olalı ‘aşka esîr *eski hevâdan geçdik* / Mest-i lâ-ya’kıl olup derde *devâdan geçdik* (181/1) (*eski hevâdan geç-*: dünyevi duygulardan vaz geç-. *devâdan geç-*: iyileşmeyi isteme-).

görme-:

Çün cefâsın çekmişüz dehrin *safâsın görmedik* / Derdini kesb eyleyüp âhir *devâsın görmedik* (176/1) (*safâsın görme-*: mutlu olma-
devâsın görme-: iyiliğini görme-).

göster-:

Yeter müjgân-ı tûriple sınık bagrımı hûn itdiñ / Cefâ vü cevri efvân itme mühlet vir *amân göster* (88/5) (*amân göster-*: acı-, merhamet et-).

Bî-vefâ dildâra düşdüm *pür-cefâsın gösterir* / 'Âşık-ı sûzum diyü ben *mübtelâsın gösterir* (96/1) (*pür-cefâsın göster-*: zulmet-, acı çektir-
mübtelâsın göster-: düşkününü işaret et-).

oyna-:

Felek rakkâs-ı bezm-i 'âlem içre *inkılâb oynar* / Ferâmûş eylemiş şermi nihâyet *bî-hicâb oynar* (97/1) (*inkılâb oyna-*: sürekli değış-
bî-hicâb oyna-: utanmazca davran-).

tut-:

Levh-i dil jengin mücellâ eylemek ister iseñ / Men 'aref dersine 'âlem *kâmil-i insânı tut* (44/6) (*kâmil-i insânı tut-*: olgun ve kendini bilen insandan yana ol-).

vir-:

Ey Tûrâbî bî-vefâ devrân baña rahm eylemez / Günde yüzbiñ başıma durmaz *cefâ sengin virir* (83/1) (*cefâ sengin vir-*: eziyet çektir-, sıkıntı ver-).

yetiş-:

Dün gice rakîbi didiler *yâre yetişmiş* / Lâkin bu ümîdim bu gün *ahşâma yetişmez* (111/ 6) (*yâre yetiş-*: sevgili ile ol-
ahşâma yetişme-: akşamı görme-).

fır fır fırlanır:

Şem'-i ruhsârında *dil pervâne fır fır fırlanır* /Perr (ü) bâliñ yakmaga *sûzâne fır fır fırlanır* (98/1) (*dil pervâne fır fır fırlan-*: sevgili çevresinde olmaya heves et-
sûzâne fır fır fırlan-: sevgili ile aşk yaşamaya heves et-).

var:

Fenâ bulmaz tükenmez kân-ı dilde *mihnetim vardır* / 'Azîzim şeyh-i gamdır dest-gîrim *bî'atim vardır* (95/1) (*mihneti var ol-*: üzüntülü ol-
bî'ati var ol-: razı ol-).

yok:

Kalender dervişim dünyâ içinde *mülk (ü) mâlim yok / Kamusından ferâgat eyledim ceng (ü) cidâlim yok* (168/1) (*mülk (ü) mâli yok ol-*: maddi hiçbir Őeye sahip olma-. *ceng (ü) cidâli yok ol-*: hiçbir dava gütme-).

Sonuç

Bu çalışmada, 19. yüzyıl Bektaşı Edebiyatının önemli kişilerinden olan Türobi'nin Şiirlerinde, anlam biliminin önemli unsurlarından olan ad aktarmasının bir alt başlığının değerlendirilmesi yapılmıştır. Çeşitli benzetmelerle ve aktarmalarla ortaya çıkan deyimleşmiş fiiller, en ilgi çekici örneklerini ad aktarmalarında bulur. Türobi'nin Şiirlerinde, tasavvufa duyduğu derin ve içten bağlılık kolayca fark edilir. Bu nedenle Şiirlerinde yer alan deyimleşmiş fiiller de tasavvufa olan bu bağlılığını anlatmada aracı olmuştur. Kullandığı deyimleşmiş fiiller, çoğunlukla klasikleşmiş örneklerdir. Buna karşılık özelliklere; 'Aşk ehli tehî sanma ki *yâhûyı çekerler / Evrâd idinüp kâmet-i dil-cûyı çekerler* (81/1), Gör bahr-ı sirişkini ekîd eyleyerekden / Gözden akıdıp giceleri *suyı çekerler* (81/5), Bu nâsış hande-i rîş itdiğin gûş eyleme aslâ / Seniğ *derdiņe* senden özgesi vallâh *yanar olmaz* (109/4), Dün gece rakîbi didiler *yâre yetişmiş / Lâkin bu ümidim bu gün ahşâma yetişmez* (111/ 6), Şem'-i ruhsârında *dil pervâne fir fir fırlanır /Perr (ü) bâliņ yakmaga sûzâne fir fir fırlanır* (98/1) örneklerinde olduğu gibi, fiil, yardımcı fiil ya da kökteş fiillerden oluşmuş redifli Őekillerle ortaya koyduğu deyimleşmiş fiiller, Şairin kendine özgü yapılar olarak ilgi çekicidir.

Kaynakça

AKSAN, D. (2006). *Anlambilim*, Ankara: Engin Yayın Evi.

AYDEMİR, C. - SAVRAN, H. (2010). *Türobi Divanı Dil Özellikleri Sözlük*. İstanbul: Roza Yayınevi.

SAVRAN, H. (2010a). Türobi Divanı ve Dil Özellikleri. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi*, (17) 55, Ankara: Gazi Üniversitesi, ss. 325-340.

SAVRAN, H. (2010b). Türobi Divanı'ndan Hareketle Klasik Türk Edebiyatında İnançla İlgili İbarelerin Anlam Bilgisi Bakımından İncelenmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Klasik Türk Edebiyatının Kaynakları Özel Sayısı, Prof.Dr. Turgut Karabey Armağanı*, (3) 15, ss. 203-220.

